

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/234629,Daniel-Gucewicz-Ograniczony-rozwoj-Diecezja-gdanska-pod-kierownictwem-biskupa-Ed.html>
26.02.2026, 19:04

Daniel Gucewicz: Ograniczony rozwój. Diecezja gdańska pod kierownictwem biskupa Edmunda Nowickiego

Rok 1956 przyniósł zmiany polityczne i upadek stalinizmu, dzięki czemu diecezję gdańską mógł objąć pierwszy od ponad dziesięciu lat biskup. Był nim Edmund Nowicki (1900–1971), pochodzący z Wielkopolski, wyświęcony na księdza w 1924 r. w Gnieźnie.

08.12

[Grudzień 1970 Kościół Milenium](#)

Po trzech latach wikariuszostwa w Poznaniu odbył studia i praktykę w Rzymie. Od 1930 r. pracował w poznańskiej kurii i innych instytucjach archidiecezji. Początek wojny spędził w niemieckich obozach koncentracyjnych, a po uwolnieniu ukrywał się. W sierpniu 1945 r. otrzymał nominację na administratora apostolskiego określonej umownie (od nazwy siedziby) diecezji gorzowskiej. Od podstaw stworzył jej wszystkie struktury, przyczynił się do integracji podległego mu niezwykle rozległego terenu, obejmującego 1/7 powierzchni kraju.

Podobnie jak ks. Andrzej Wronka, na skutek działania władz państwowych, w styczniu 1951 r. ks. Edmund Nowicki musiał powrócić do Poznania. Papież Pius XII mianował go następnie biskupem koadiutorem *sedi datus* diecezji gdańskiej, czyli formalnie biskupem pomocniczym przypisanym wakującej stolicy biskupiej. Sprzeciw komunistów nie pozwolił mu objąć stanowiska. W 1954 r. przyjął potajemnie sakrę biskupią. 7 grudnia przybył do Oliwy, a 25 grudnia odbył ingres do katedry. Pełnoprawnym rządcą diecezji gdańskiej, czyli rezydencjalnym biskupem gdańskim, został dopiero dwa dni po śmierci bp. Karola Marii Spletta (5 marca 1964 r.). Uroczystość z tej okazji odbyła się 12 kwietnia 1964 r. w kościele Mariackim z udziałem prymasa Stefana Wyszyńskiego i licznych wiernych.

Biskup Nowicki jako pierwszy ordynariusz w krótkiej historii diecezji dysponował odpowiednimi kompetencjami i warunkami, pozwalającymi ją zreorganizować i uporządkować jej wątłe struktury. Rozbudował i powołał wiele struktur diecezjalnych. Ustanowił swym wikariuszem generalnym ks. Bernarda Polzina z archidiecezji gnieźnieńskiej, który okazał się znakomitym organizatorem. W ocenie komunistów był szarą eminencją w diecezji, co skutkowało jego wzmożoną inwigilacją przez SB i podejmowaniem pozaprawnych działań operacyjnych, mających na celu skompromitowanie kapłana i usunięcie go ze stanowiska. Ksiądz Polzin służył jednak diecezji gdańskiej aż do przełomu lat 1990 i 1991. Na prośbę bp. Nowickiego papież nominował pochodzącego z archidiecezji poznańskiej ks. Lecha Kaczmarka biskupem pomocniczym (pierwszym w historii diecezji). W 1959 r. przyjął on sakrę biskupią w kościele Mariackim z rąk kard. Wyszyńskiego.

Wobec stale rosnącej liczby wiernych diecezja długo jeszcze cierpiała na braki kadrowe. Duże znaczenie miało powołanie przez bp. Nowickiego własnego wyższego seminarium duchownego, co nastąpiło 27 października 1957 r. Na uroczystość poświęcenia nowej uczelni przybył prymas Wyszyński, który w czasie swojej drugiej wizyty w mieście nad Motławą 4-5 stycznia 1958 r. spotkał się z żywiołowym przyjęciem ze strony wiernych.

Sytuacja duszpasterska i obchody milenijne

Dzięki osłabieniu polityki antykościelnej po Październiku '56 Kościół poszerzał zakres działalności duszpasterskiej. Znacznie rozwinęło się duszpasterstwo akademickie, które wcześniej dysponowało tylko jednym ośrodkiem w diecezji. W tym czasie zdecydowanie wzrosło znaczenie diecezjalnego sanktuarium w Świętym Wojciechu. Organizowane tam odpusty przyciągały licznych wiernych, a w 1970 r. obecny był metropolita krakowski kard. Karol Wojtyła. Jednocześnie z inicjatywy ks. Kazimierza Krucza zaczęło się rozwijać drugie gdańskie sanktuarium, Matki Bożej Brzemiennej w Matemblewie. Co szczególnie interesujące, do jego rozbudowy i swobodnego ujawnienia w 1966 r. doszło w chwili przesilenia w stosunkach między państwem a Kościołem, a komuniści zupełnie nie byli w stanie przeszkodzić wzrostowi jego znaczenia.

Od 1957 r. z inicjatywy prymasa Wyszyńskiego rozpoczęto ogólnopolską peregrynację kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. W diecezji gdańskiej odbyła się ona od 18 sierpnia do 23 października 1960 r. Obraz podróżował od parafii do parafii, także do kościołów rektorskich, a jego obecność, której nadawano specjalną oprawę, stawała się wielkim świętem i skutkowała dużym ożywieniem religijnym.

W kwietniu 1966 r. w Gnieźnie i Poznaniu zainaugurowano kościelne obchody Milenium Chrztu Polski, do którego przygotowywano się w ramach Wielkiej Nowenny, na co partyjni decydenci odpowiedzieli świeckimi obchodami Tysiąclecia Państwa Polskiego. Centralne uroczystości diecezji gdańskiej odbyły się 28-29 maja 1966 r. Już samo powitanie prymasa na całej trasie jego przejazdu z Pruszcza Gdańskiego do Oliwy doprowadziło do miejscowego paraliżu ruchu ulicznego, a na główną mszę w bazylice Mariackiej przybyło kilkadziesiąt tysięcy wiernych. Gdańscy komuniści urządzili kardynałowi specjalne powitanie w postaci plansz propagandowych skierowanych przeciw Kościołowi. Taka prowokacja i ogólny nastrój toczzonej od wielu miesięcy walki politycznej z Kościołem doprowadził do wybuchu antykomunistycznych nastrojów. Po uroczystościach doszło do pierwszej od dwudziestu lat większej demonstracji ulicznej – pierwszej również od momentu powołania w 1956 r. jednostek ZOMO. Zakończyła się ona licznymi aresztowaniami i najwyższymi w kraju wyrokami w związku z obchodami milenijnymi.

[Czytaj artykuł Daniela Gucewicza *Ograniczony rozwój. Diecezja gdańska pod kierownictwem biskupa Edmunda Nowickiego* na portalu *przystanekhistoria.pl*](#)
[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Grudzień 1970, Kościół, Milenium

Artykuł